

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Rieger Imre.

Belmunkatársak: DR. BARTÓK ISTVÁN, SZIRJÁK ALBERT, DR. FERENCZ ZOLTÁN.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt, félévre 1 frt 50 kr.

Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számítatnak.

E közlöny beltartalmát illető a szerkesztőhöz (Lyceum-épület); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — Propper Ferencz egyleti pénztárnok címén — a kiadó hivatalba (csillagutca, 7. sz. a.) küldendők.

Arany János.

Szül. 1817. márcz. 1-én, meghalt 1882. október 22-én.

Arany János meghalt!

Arany János nem hal meg soha!

Mindaz, a mi földi, mindaz, a mi nyomasztó, mindaz, a mi emberi, lehámlott alakjáról s ama lélek, melyben a halhatatlan Istennek egy része lakott, most biztos útján röppen az örökkévalóság felé.

Elérte a halált, mit mindenki bizonyosnak látott; elérte a halhatatlanságot, min senki sem kételkedik.

Azonban a mester szállt el. A szegény tanítványok, e milliőkből álló nemzet sóhajtvá tekint utána. Oh mert az elmaradottakat nem nyugtatja meg, hogy az eltávozó az örök dicsőséggel fényeskedik oda fenn.

Arany János nagy munkát végzett arra, hogy emléke örök legyen. Arany János nemesen használta az Isten adományát, hogy halandó élete után folyton növekedő életet éljen.

Arany Jánosnál nagyobbat igen, de szükségesebb nagy költőt nem adott az ég a magyar költészetnek. Feltűnnek előttem munkái, fel tettei, fel jelleme, fel mindaz, a mit csak munkájából megérteni s fénye által meglátni tudtam s hálát adok a sorsnak, hogy mindez meg van, mindez el nem veszett, mindez titokban nem maradt.

Nem tudok senkit, ki Petőfinél több eszmét adott s nem tudok senkit, ki Aranytól több-több tárgynak és a magyar kedély előtt kedves dolognak képét alkotta volna meg a magyar költészet és nemzet számára.

A nemzet számára! Nem. Az emberiség számára is. Arany s az, mi általa létesült, tullep a Kárpátok korlátain s mi itthon nekünk a legdrágább emlék, vigasz és remény; ott künn fölséges gyönyör. Hellas nagy költői, kiket minden nemzedék felébreszt sirjaikból, ti

vegyétek társul, ő benne szintén fölséges derű, olimpiai nyugalom lakott s nem a testnek, hanem a léleknek ama tömött ereje, mit bennetek bámulunk; e sirból az a fény árad ki, mely a tiéteket láttatja velünk.

Azonban úgy higgyek bár a halhatatlanságban, mint a hogy az irás tanítja s rejlik bár akkora vigasz ebben, mint a bűnös ama bizonyosságában, hogy bünei egykor megbocsáttatnak: nem fordíthatom el szememet még sem ama porsátortól, mely, míg élt magában hordta Arany lelkét. Az emberiséget ama dolgok éltetik vagy ejtik kétségbe, miket e földön talál s nem mondom, hogy egy tiszta látomás nem ad vigaszt; de nem törli le a könnyeket s nem oltja ki a fájdalom lángját.

Tudom és érzem, hogy az égnek amaz örömeiben, ha egy léleknagyság hozzájok száll, nagy vigasztalás rejlik. De én elfordítom szemem ezen örömtől és ezen vigasztól. Én most csak könnyezek és nem akarok s nem tudok megvigasztalódní, a mint látom, hogy egy egész nemzet legjobbjai is hiában keresik ezt. A meghalt Arany Jánosról még nem tudom tekintetem az örökké élő Aranyhoz emelni, a szívnek néha nagyobb megnyugvása van abban, ha érezzük benne a fájdalmat.

Azonban csodálatos! egy megható jelenet játszik untalan képzeletem elé.

Látom a költő holttestét koporsójában. Fejénél lehajtott fővel koronás nőalak ül komoly bánattal s a holttest körül a gyászoló nemzet áll.

A bú és zokogás tördelt hangjai töltik be a levegőt.

Ki e gyászoló nőalak? Arczát ki nem vehetem. De ime feláll. Ez a haza nemtője. Fölvesz egy könyvet, melyből úgy tetszik nekem, hogy fény és melegség árad szét. A haza nemtője nyugodtan, bárha meghatott arczál a gyászolókhöz közelít és így szól:

„Átadom nektek itt a költő lelkét és szívét. Tanuljátok!”

Ferenczi Zoltán.

N y i l a t k o z a t.

Midőn a „Család és Iskola szerkesztésétől elfoglaltságom miatt visszavonulók, kötelességemnek tartom a kolozsmegyei tanító-testületnek bizalmáért, munkatársaimnak támogatásukért, lapunk olvasóinak megtisztelő jóakarataért köszönetet mondani, mely mindhárom ama legfontosabb támogatás volt, mely nélkül sikert érdem lehetetlennek kellett volna tartanom.

Kolozsvárt, 1882, október 24-én.

Ferenczi Zoltán.

N y i l a t k o z a t.

A „Család és Iskola“ szerkesztőségét, a kolozsmegyei tanító-testület megtisztelő bizalma folytán, átvettem. E bizalom kiérdemlése lesz legfőbb törekvésem. A lapot érdemes elődeim által követett irányban és szellemben fogom csekély erőmhöz képest szerkeszteni. Tisztelettel felkérem e végre a lap eddigi munkatársait, hogy hathatós közreműködésükkel támogassanak.

Kolozsvárt, 1882 október 25.

Rieger Imre.

Az érzékek neveléséről.

(Vége.)

Mi még mindig telve vagyunk sok tekintetben a Descartes-től örökölt előítélettel. Descartes fölállítván az elvont lélek (animus rationalis) tanát, a lélektanba bevitte e két synonymat: értelem és öntudat (intelligentia, couscientia). Az öntudat az, midőn teljes egyensúly van a külső világ tüneményeire való figyelem és a saját állapotunkról való ismeret közt. Ez az egyensúly felbomolhatik akár az első hiánya, akár a másik tulsága miatt. Az első esetben öntudatunk hasonló lesz egy szeles fiataléhoz, a másodikban egy szórakozott tudóséhoz, mit előidéz vagy a mély elmélkedés vagy a külvilág egyetlen tüneményébe való elmerülés. Az értelmi működés nem mindig öntudatos munka tehát. Pl. soha sem fogjuk eléggé méltányolhatni gyermeki első éveinkben tett értelmi megfigyeléseinket, melyeknek elemeit a térről elmélkedve megpróbáltuk fölmutatni.

A gyermek míg elérkezik öntudatos koráig, megtanulta már nem csak meghatározni a tárgyak formáját a tapintás által, hanem ama viszonyt is megérti mi látás és tapintás által szerzett benyomások közt van. Azonban itt még nem állhat meg. A látási benyomások őt csak a felületről, csak a tér felszínéről tudósítják, azonban értelme, a félkörös ivjáratok által a hangok útján szerzett benyomások után kényszeríti a tért mint három kiterjedésűt fogni fel s ez nagyon korán megtörténik. Nehéz tudományos fejtegetésébe bocsátkozni mind annak, mit a gyermek 4 éves koráig megtanul a távlat, vetület, fényhomály tüneményeiből s pedig megtanul annál biztosabban, mert nem nehezül rá annak terhe, hogy mint később az iskolákban kívánják, szabatos formában előadni s megtartani is tudja. Mert jól megjegyzendő itt és mindenütt, hogy nem maga az ismeret megszerzése nehéz az iskolában a gyermeknek,

hanem az, hogy neki azt bizonyos nyelvezetben kell megérteni s bizonyos módok szerint fölfogni, előadni s megtartani.

A gyermek fönebb említett ily ismeretei az igaz, hogy általa kifejezhetetlen dolgok, rávezetik, hogy szemei előtt mindennek fölfogni igyekezzék alakját és a távolságot. Fröbel rendszere nem tesz egyebet mint folytatni kívánja a gyermeki értelem ezen munkáját és ez még sokban javítható.

„A pedagogia és elemi oktatás“ szótára M. Buisontól igen érdekes cikk tartalmaz az első gyermekkor játékaikról. A lapmértani játékokon kívül, melyek Fröbel kertjeiben alkalmaztattak és különböző színekkel czifrázva, mosaik-szerűekké lettek, tartalmaz e cikk szilárd testek összerakásáról, sőt építészeti szerkesztmények készítéséről is gyakorlatokat. Ez utóbbiaknak nagyobb a fontosságuk, mint a hogy becsülik őket. Az építészeti szerkesztmények megszoktatják a szemet a súly helyes beosztására s a tárgyak súlyhordó képességének megítélésére, továbbá e játékok átmenetül szolgálnak a tisztán geometriai ismeretekről a mechanikai ismeretekre. A városi iskolákban a kis iskolai museumoknak mindenek fölött ily tárgyakat kellene tartalmazniok s ez aztán valódi tárgyoktatás volna.

Mondom: a városi iskolákban; mert a jó oktatásnak egyik fő követelménye épen az, hogy a városi iskola teljesen különböztesse el a falusi iskolától. Mi nem tudjuk, hogy e tárgyban mennyi történt Franciaországban; hanem a kötelező oktatásnak ez egyik természetes következménye volna. Az állam kényszeríti polgárait, hogy gyermekeiket bizzák rá, ez egyetlen tény által lélekbe járó dolgot vesz át. A nyilvános iskola többé nem csak oktató intézet, hanem a nemzeti nevelés fészke is. Nem csak arról van szó, hogy az ifjuságnak többé-kevésbé hasznos ismeretek adassanak át, hanem hogy az ifjuság folyton tökéletesb legyen. Mi tudunk képzelni egy-egy tudóst az emberi tudomány

minden ágában: egy Laplace-t, egy Claude Bernard-t, egy Michelet-t, kik elég mélyen behatoltak kedvenc tudományukba, hogy ott találjanak általános értékű törvényeket, tiszta elveket akaratauk és érzéseik vezetésére; de azt nem tudjuk elképzelni, hogy a mostani elemi iskolákban szerzett dolgok mint ismeretek alkalmasak lehetnének a mindennapi élet követelményeire és mint elvek, a gyermekek erkölcsi életének szabályozására. Ezen eredmény elérésére szükséges, hogy az iskola kezdemény és bevezetés legyen jövő életükre minden kötelességeivel és foglalkozásával, folyton e kötelességek és foglalkozások szempontjai szerint fejlesztvén a gyermek életét. Ez az oka, hogy a városi iskolának folyton úgy kell föltüntetni az életet, mint anyagot, mely beosztatik, alakittatik, ésszerűen fölhasználtatik a miveltség által. Az emberiség értelmi erejében és méltóságában való hit, következménye e nevelésnek és alapja erkölcsi értékének.

A falusi iskolának meg a mezei, földmivelő életre kell előkészítenie, mely jóformán ellentéte a városi életnek, mivel a falusi ember nincs teljesen értelmi önállóságára, s erélyére utalva, hanem függ a véletlentől s a természeti csapásoktól. Ez a közetlen függés a véletlentől, melynél fogva semmi számítása nem bizonyos, a falusit azzá teszi, a milyen valósággal: okossá a bőségben, s függését érző, vallásos állandóságúvá gyakran a túlságig.

A népek bölcsessége már kétszer fejezte ki a historiában e tényt, egyszer a régi Rómában, midőn a vallásos buzgalkodóknak e melléknevet adta: falusiak (pagani) és a modern Párisban e melléknevet adva: mezei (rural). A falusi szellem eme hajlama az iskolában nem elnyomandó, hanem irányt kell neki adni, mert ez különösen megkönnyíti a syntheticus nevelést, mert itt az értelmet felvilágosító oktatások egyszersmind az akaratauk és érzésnek is helyes irányelvi lesznek.

A természet tüneményei egyetemességükben fölfogva táplálják a vallásos érzést. Azon munkák egyike, melyek a modern tudomány-kezdetét jelzik, Galileinek egy levele is arról, hogy miként kell magyarázni a bibliát és amaz érvek, melyekkel Albert hg. a természettudományoknak az angol iskolákba bevitelét indokolja, mind a theológiából vannak véve.

(Francziából)

Tudás és képesség.

Vannak fogalmak, melyeknek összetévesztése és fölcserélése nem csak egyesek, hanem az egész társadalmi életre elhatározó befolyást gyakorolnak. A cél és eszköz, ok és okozat stb. fogalmak gyakori incorrect fölfogása és helytelen alkalmazása, hány meg hány vizsásgáznak és ferdeségnek lőn már szülő anyja. Így

vagyunk a tudás és képesség fogalmakkal is. Ama rokonság elvontsága, illetőleg ama szoros viszony kapása, mely e két fogalmat még a kevésbé felületes gondolkozó előtt is egynek, azonosnak tünteti fel, nem kis mértékben eszközli az összetévesztést s így az egymással való fölcserélést.

Ha az ily fogalmak helytelen használása nem lenne igen sokszor cselekvéseink eredményére döntő hatással, talán az e feletti elmélkedésnek semmi gyakorlati értéke sem volna. Ámde a tudás és képesség fogalmaknak homályos fölfogása társadalmi életünk bármely működési terén, jelesen a tanító-nevelésben, ma napság oly pregnans alakban mutatkozik, hogy nem találom hálátlan feladatnak e két fogalom igazi jelentményét közelebből meghatározni, s a kettő közti különbség kimutatása által mindeniket valódi értékére le szállítani.

A mindennapi élet folyamában gyakran találkozzunk a magunk és mások küzdelmeinek sikertelenségével. Itt a tudós, a prakticus élet zürzavarában nem tudja feltalálni magát, tudományával sem magának, sem embertársainak nem bír használni; ott az adás-vevésben elméletileg képzett Mercur fia ma-holnap esődöt mond s lesz proletár, földönfutó; itt a föld termőképességét kizsákmányolni igyekvő haszonbérlo hatalmas összeget költ el gazdasága beruházására, s rövid idő múlva — mint ő maga mondja — az időjárás mostohasága hiúsítja meg szép reményeit; ott a világ látott iparos hangzatos reklamokat bocsát a szélrózsa minden irányába s ékes festvényekben ajánlja produktumait s lesz később egy egyszerű iparos, kinnek egykori jó hírét, nevét maga alá temette a konkurentia lazultsága. Pedig hát mindenik megszerezte a maga életpályájához szükséges tudást, mindenik biztosra vette pályája sikerét a hirnév nyibusát vagy az anyagi jólét kényelmeit s mégis a vérmes remények teljesülése, a fárasztó munkásság eredménye itt is ott is: keserű csalódás, vagyoni tönkrejutás.

Hány meg hány ilyen coneret esetet lehetne felhozni a tévesztett életpálya vagy az életpálya tévesztett irányának szomorú illusztrálására.

S a valódi okot a magunk vagy mások bukása feletti töprengésünkben magunkon kívül az emberek és körülményekben, élő és élettelen szereplők akadályozásában keressük. Nem jut eszünkbe, tehetségünket s a vállalat nehézségeit előre meglátólnunk, amannak gyöngességét ennek súlyával összemérnünk. A látszat siker ígér; a remény magával ragad s a kitüni vágyás bekapta a feladat megoldásába; de a kérlelhetlen való ellenkezőt bizonyít; a teljesületlenség lesújt s a nézők seregének guny-kaczaja könnyekre fakaszt.

Pedig hát a siker biztosságával lépünk fel működésünk terére; úgy hittük, úgy voltunk meggyőződve, hogy a cél elérjük s a közönség méltánylásával már fele útunkban találkozunk; s ime, elbukánk, mikor nem is sejtők, mikor senki nem is gondolá. Miért? . . . Hi-

szen helyesen választottunk tért és időt s tehetségünk sem hiányzott.

Hajh! a vállalat sikere nem csak tér és időbeli feltételektől, nem csak bizonyos tudás mennyiségétől függ. Tudni valamit pl. egy szakpálya elméletét még nem tesz boldoggá. „Zengő érc és pengő czimbalom“ a tudás a használni tudás nélkül. Ez az, mi a lélek tartalmát mint a diszes épület tervhez összehordott anyagokat fel- és beossza, arányosítja, rendezi úgy és addig, a mikép és a meddig az élni tudó bölcs építész mérőnija kijeleli.

Nemesak tudás kell arra nézve, hogy életfeladatunkat megoldhassuk, hanem a tudásnak, a tudomány-nak használni tudása: a képesség is, a test és lélek ama rugékonny ereje, mely a tudást akkor és ott alkalmazza gyorsan és sikerrel, a mikor és a hol a cselekvés indoka az akarati elhatározás kívánja. Ily értelemben a képességet nevezhetjük készségnek is a szó exordikus fogalmát tekintve, mert hiszen készen, rendelkezésünk alatt áll a test és szellem erő-anyaga az akarat végrehajtásában. A kisebb és nagyobb feladatok megoldásának teljesületlensége a tudáson kívül gyakran semmiben sem keresendő másban, mint a képesség hiányában. Ez az, mi a praxis és theoria áthidalásául szolgál s minél élénkebb ez, annál közelebb áll e két momentum egymáshoz s minél lazább, annál messzibbre esik az elmélet a gyakorlattól. Így hát az élet bármely működési terén, sem a kézmű, sem a tudományos téren a készségnek hiányozni nem szabad, ha itt is, ott is sikerért fáradunk.

Ha a tudás és képesség közti különbség nyilvánulását az élet körviszonyaiban láttuk, vizsgáljuk meg azt forrásánál az iskolában is: nézzük meg, mi az voltaképpen, mi e két fogalom elvont rokonságát s szoros viszonyuk kapcsát lélektani tekintetben képezi.

Hova-tovább mind általánosabbá válik az a nézet, hogy korunk nevelés és oktatási rendszere sajátosság viszonyban áll azon czéllal, melyre tulajdonképen hivatta van. Elismeri ugyan működése legfőbb feladatául az összhangzó ember képzést, de a gyakorlati élet feltételeinek mégis inkább igyekszik megfelelni. Nem az összes czélt, hanem ennek csak egy ágát az ismeretterjesztést a tudást tartja szem előtt s ezen munkájában, ma talán még inkább mint valaha, figyelmen kívül hagyja ama tervszerűséget, mely a tudást a lélek cselekvőségével, a produktióval egybekötni, a kettőt kölcsönhatásba hozni igyekeznék. A lélek elfogadó, passzív szerepet játszik, actiora lépni, önbecsét a gyakorlás által emelni nincs ideje, nincs ereje azon gyors ráhatás miatt, melynek szünet nélkül ki van téve. Lázás sietéssel hordjuk össze az öröklött eszméket, módszeres módszertelenséggel törekszünk „sokat“ tanítani, anélkül, hogy a lelket terjedtebb fogalom alkotás, többszörös distingválás, gyakoribb ítézés és következtetés által — képzékenyebbé, hatásosabbá tennők. A tanítvány tani-

tója fejével gondolkozik, annak szavára esküszik. Észlelése, vizsgálása az ember és természet különbségének megítélésében, a tanító tekintélyén alapszik, lelkének nincs önállósága. Az ily képzés alanyaiból lesznek aztán a szellemi proletárok, kiknek tetteikből, beszédmódjukból lehetetlen fel nem ismernünk a világtájdalmasdit pathetikusan játszó éretlen egyéneket, mint a ferde értelmi nevelés nevetséges példányképeit.

Ki itt a hibás? a szülők-e avagy a nevelés rendszere? Mindkettő vagy egyik sem. Ha azonban a mai nevelés rendszerét terheli a felelősség az elhibázott képzés miatt: feleljen saját maga magáért.

(Folyt. köv.)

Végh Mátyás.

Szemelvények, reflexiók.*)

II.

(Igazgató-tanács, gondnokság, iskolaszék. — Polgári isk. torna- és rajz-tanítók-képzése, tanítóképezd., tanárok képesítése; Önképző-körök.)

— Két czikk. —

(1.) A mit Gyertyánffy ur az igazgató-tanácsi intézmény jelen alakjára vonatkozólag a dolgokat tisztán mutató kritikai szemüvegen nézve elmond: mindazt a gondnoks. és iskolaszéki intézmény mostani szervezete még fokozottabb argumentációval s még nyomósabb erővel lehet és kell alkalmazni.

„A nem szorosán véve szakértőkből alkotott igazgató-tanács által lehetetlen a püdag. értelemben vett czélszerű igazgatás. Egy ily fontos ügy nem lehet „nobile officium;“ azért — fejtegeti tovább Gy. ur — a tanítóképezdei szervezet ide vágó s-ait úgy kell módosítani, hogy:

„Az igazgató-tanács eléggé nagy és szép működési tere (csak) az intézet öconomiai (gazdálkodási) ügyeinek elintézésére (legyen); e mellett a felügyeletből és ellenőrzésből is annyi, a mennyi azt (t. i. az igazg.-tanácsot) mint a társadalom képviselő testületét, de nem egészen szakértőket, joggal megillesheti. A felügyelet és ellenőrzés érdemlegesebb része a tanfelügyelőt illeti.“

„Öntudatra ébredt társadalmi életünkben minden irányban a haladás jelszava gyanánt hangzik e stereotyp mondat: „Lejárt a privilegiumok és nobile officiumok kora!“

„Vajjon nem függ-e . . . intézeteink sorsa sok tekintetben . . . az igazgató-tanácsosok személyi tulajdonaitól?“

„S ha igen — ha a tanárkarnak csakugyan osztzkodni kell velők a legfontosabb nevelői jogok felett . . . van-e, lesz-e elég gond arra, hogy . . .

*) Folytatásul lapunk ez évi 14, 15 és 16. számainak „Irodalom“ rovatához.

pädagogiailag is eléggé (elfogadható) vagy legalább a személyes ambíciókon és érdekeken felülemelkedni tudó, tapintatos emberek legyenek?”

„Nem fogják-e majd magukat a növendékek apróbb fegyelmi ügyeiben is másodfolyamodású törvényszékek tekinteni, s ennél fogva a növendékeknek útát nyitni vagy legalább nem gátolni őket abban, hogy a tanárkar határozatai ellen fellebbezzenek, remonstráljanak?”

„A tanárkar működésének „könnyebb” ellenőrzése céljából nem lesznek-e hajlandók információkat elfogadni a tanulóktól?”

„És végül is: vajjon az intézeti érdekek és célok mellett küzdő erős phalanxot fogunk-e benőkök találni, vagy talán ez institutio trójai falóvában annyi éhes magánérdek csempésztetik be az intézet kormányába, a hány tagból áll maga a testület?”

Ezek mind olyan kérdések, a mik egyszersmind feleletek is önmagukra.

„Az a baj, hogy tanítóképzési rendszerünkben a felügyelet, az ellenőrzés nincs eléggé elkülönítve a belső kormányzástól (a mely határozottan a pädagogiai, nevelői feladatok körébe vág). A nevelői feladatokat pedig egészen a tanárkarra kellene bízni, érettük őket kellene felelősökké tenni.”

„Tenni kell róla, hogy az intézet fejlesztésére rendelt erők szét ne húzhasanak, hogy meg legyen az (felelősséggel járó nevelői, tanítói) munka szabadsága is.”

„S a mi az ellenőrzést illeti, ez a sokfejű és felfogású (!) testület miként gyakorolhatná az ő felügyelő jogát a tanári előadások, a köztartás, az internatus, szóval: a tanárkar összes tanítói és nevelői működése felett a nélkül, hogy ez által esetleg több bajt ne okozzon, mint hasznot?”

„A legtöbb esetben kellemetlen conflictusokra van kilátás, mint mindenütt az életben, a hol a tisztán szakemberek munkájának felülbíráásával laikusok, azaz nem tisztán szakemberek bizatnak meg.”

„Az ellenőrzés nem lehet dilettantismus dolga. Ezt az arra hivatott szakemberek életfeladatává kell tenni.”

„Mert anuak, ki a szakemberek munkáját felül akarja bírálni, még nagyobb mértékben szakembernek kell lennie, mint az, a kit felülvizsgál. Ez az alaptörvénye minden egészséges állami és társadalmi institciónak. Az igazgató-tanácsi intézmény a mai szervezetében nem alapszik ezen a törvényen s ezért többé-kevésbé akadályára szolgál a tanítóképezdek egészséges kifejlődésének.”

„Ez erős meggyőződésünk.”

Ime, a kiválóan tartalmas fejtegetésekből e pár szemelvény. Ki-ki a saját józan és önálló logikája

s tisztán látó szeme szerint a fentiekből is meríthet halomszámra bizonyítékokat amaz állításunk bebizonyítására: hogy az igazgató-tanács, még inkább a gondnoks. és iskolaszéki intézmény a jelen alakban és szervezetben immár régen túlhaladott állásponton állanak.

Minket közelebről az igazgató-tanácsnak alsóbb fokú kiadásai, másai: gondnokság és iskolaszéki érdekelnek első sorban. És — ismételjük — a mit Gy. ur az előbbieken az igazgató-tanácsra vonatkozólag országos tapasztalatok alapján elmondott: mind azt a gondnoksági és iskolaszéki intézményről, annak jelen alakjáról, még szélesebb és mélyebb alapu argumentációval lehet és kell elmondani.

Az igazgató-tanácsot illetőleg a társadalmi körülmények — bár szűkmarku adagokban, de mind a mellett sokkal kedvezőbbek, mint a gondnokságot és iskolaszéket illetőleg. A képezdek ugyanis mind városi helyeken vannak elhelyezve, tehát ott, a hol az általános és szak-miveltséggel bíró emberek között többé-kevésbé mégis lehet igazgató-tanácsosnak való embert találni, a hol a város és környék intelligenciájában mégis lehet keresgélni, válogatni; de faluhelyeken, az egy papot kivéve, ugyan ki volna az, kit jólélekkel gondnoks. avagy iskolaszéki taggá ajánlhatnánk!? . . . Hiszen itt-ott lehet találni, tagadhatlan, az általános miveltségnek magasabb s számbavehetőbb fokán álló embereket, a kik, mint gondnoks. avagy iskolaszéki tagok, a dilettantizmus sajátos nyűgeivel talán nem is lennének róvására az iskolai élet egészséges haladásának, fejlődésének: ámde azon cselekvő és hatalmi jogokkal szemben, a mik a mai szervezetben a gondnokságnak és iskolaszéknek megadva vannak, ama „se nem ártok, se nem használok“-féle műkedvelőségen kívül a gondnoks. és iskolaszéki tagoktól (főként és első sorban és mulhatatlanul) még azt is meg kell kívánnunk, hogy kötelességeik hordozásához megfelelő érzékkel s jogaik gyakorlásához megfelelő tapintattal s szak-értelemmel bírjanak.

Ezt a megfelelő érzéket, tapintatot és szak-értelmet faluhelyeken, tehát a legtöbb helytt hiába keresed; nagyon természetesen! Azok helyett azonban találsz egyebeket: mulasztásokat, zavarokat, kicsinyes személyi indokokból eredő összeütközéseket, conflintusokat, visszaéléseket, kontárkodásokat, stb.

Miveltség tekintetében mit kíván a törvény az iskolaszéki tagtól?

Azt, hogy „az oktatásügyhöz lehetőleg értsen, írni és olvasni tudjon.”

És ezzel a „lehetőleg“-es kívánalommal szemben mikre van feljogosítva a csak írni és olvasni tudó isk. előjáró?

Feljogosítatik törvény erejével, hogy „felügyeljen a tanításra s bíraskodjék az iskola ügyeiben;” feljogosítatik, hogy „a tanítás rendszerét ellenőrizze és befolyásolja, az órarendet és tanme-

netet felülvizsgálja; szóval: feljogosittatik, sőt útastittatik, hogy „az iskola-nevelési, tanítási, rendtartási és fegyelmi ügyeit“ vezesse, igazgassa, ellenőrizze, befolyásolja. És mindegyre egy olyan ember jogosittatik fel, a kinek összes értelmi ereje a csak irni- és olvasni-tudásig terjed. Mert az, hogy az oktatásügyhöz „lehetőleg“ értsen, nem egyéb, mint — pium desiderium.

A tanító fölött, ki állására czélirányosan rákészült, s kinek örömeit, jóllétét s összes élet-boldogságát hivatásának szakértő, lelkiismeretes, ügybuzgó és pontos betöltése adhatja meg: e fölött a tanító fölött szak-kérdésekben egy olyan ember van jogosítva ítélni, a ki csak olvasni és irni tud, s a ki a gondjaira és befolyása alá adott iskolát „falának hájjal való megkenéséig“ szereti! . . . Az értelmetlenség uralma ez az értelem fölött, a csökönyös közönyösségé az ügyért lelkesülő buzgalom fölött!

E kornak, mely a szellem uralmáról nevezi magát, nem szolgálhat diszére, hogy ily absurdumokat továbbra is elnézzen. Ahhoz, hogy „lejárta a privilegiumok és nobile officiumok kora,“ mondjuk oda azt is, hogy „lejárta az absurdumok kora is!; de ne csak mondjuk, hanem mütassuk is azt.

Soraink iránt sok rossz indulatot tanusítana az, ki az elmondottakból egyszersmind a gondnoksági és iskolaszéki intézmény fölöslegességét is következtetné. Gondnokságra, iskolaszékre igenis szükség van, de más alakban s más szervezetben. Legyen az övé továbbra is az iskola ökonomiai, gazdálkodási s az anyagiakban való administratív vezetésének amugy is eléggé megtisztelő jogköre; de a belső vezetés: az adassék a szakértők, tanító, igazgató, tanítótestület s tanfelügyelő kezébe, teljesen.

Az évi vizsgálatok alkalmával netán észlelhető nevelési, oktatási, fegyelmezési hiányokért a vizsgálatot vezetőik és szemlélők első sorban és egyedül magát a tanítót teszik s természetesen tehetik is felelőssé; a viláért sem jut az eszébe senkinek, hogy az iskolaszéket s annak tagjait is számonkérjék ama hiányok miatt. Természetesnek találja mindenki, hogy itt csak a tanítót illetheti a gáncs vagy a dicséret: mert a nevelésben, oktatásban, fegyelmezésben az eljárás és kezelési szabadság, mint a tisztán szakértelemnek kifolyása, csak őt illette meg. A tanító hiába védekezik azzal, hogy azok a hiányosságok az iskolaszéknek is tulajdonítandók, mert az iskolaszék is gyakorolt befolyást a nevelésre, oktatásra, fegyelmezésre; a publikum nem az eke szarvának fogóját, nem a kontraktusok csinálóját s a méterrúd kezelőjét, nem Están bátyát, s nem ezt és nem azt nézi tanítónak, hanem magát a tanítót: ettől várta, hogy tanítson, mert hisz a tanító, s tőle várja az eredményeket.

Hiába mondja a tanító, hogy péld. Ausztráliát az iskolaszék bölcs belátása folytán nem taníthatta; hiába,

hogy egész éven keresztül csak három verset az iskolaszék akarata folytán tanított; abbéli igazolását sem fogják elfogadni, hogy péld. az ismétlősök vizsgálja azért olyan gyenge, mert az iskolaszék „szak“-értő belátása szerint egész éven át elégnék ítéltetett a tanításra másfél hónap; ha pedig azzal védekedik, hogy péld. a természetrajzi vizsga azért olyan gyenge, mivel az iskolaszéknek a tanmeneten tett változtatása miatt az ismétlésre elegendő idő nem jutott, hát ezt a védekezést sem fogják elfogadni; hiába mondja, hogy a nehezebb tárgyaknak délutánra az iskolaszék által lett változtató-beosztása miatt az egyik igen fontos paedag. elvnek nem felelhetett meg: a környék ismeretének hiányossága igazolásául hiába hivatkozik az iskolaszék abbéli határozatára, mely az „oknélküli csizma-szagatással s ruha-pusztítással“ járó és „különböztetés nélküli kirándulásokat“ eltiltja; a rosznak és czélszerűtlennek ítélt tankönyvekkel szemben a saját tanítói énjének védelméül hiába utal az iskolaszékre, a mely azokat a könyveket az ő határozott és indokolt ellenvetése i daczára meghagyta s továbbra is használni rendelte; a fegyelmezés hiányosságának mentségére hiába hivatkozik az iskolaszék abbéli határozatára, a mely a növendékeknek szükség szerinti bezárásával való fegyelmezését eltiltja; arra is hiába, hogy az iskolaszék jónak látta a községi jegyző ur indokolása folytán a házi-feladványokat, mik odahaza a gyermekeket a segédkeztől időre-órára elvonnák, mint fölösleges dolgokat, eltörölni; hogy az olvasás tanításában a sillabizáló alakot használta, hiába mondja, hogy azt is az iskolaszék akarata folytán tette; azt is hiába, hogy a II. leányosztálynak a VI. fuosztálylyal lett csoportosítását az iskolaszék abbéli okoskodásu határozata folytán vitte keresztül, hogy ezen két osztályban aránylag a legkevesebb növendék lévén, az iskolaszék belátása és akarata szerint ezeknek csoportosítása könnyebb és czélszerűbb volt, mintha az V. fuosztályt csoportosította volna a VI. fuosztálylyal, miután utóbbi esetben három növendéssel több lett volna a csoportban, e három növendék számára pedig a csoport tantermében nem lehetett volna az isk. épületterveknek megfelelő tágasságu (!!) helyet szorítani; arra is hiába hivatkozik, hogy az iskolaszék határozata folytán kötelességévé volt téve, hogy fennállással csak akkor büntesse a növendéket, a mikor a leckéjét nem tudja, s tenyerbe csapást kell adnia mindannyiszor, valahányszor a növendéket az utcán játszáson kapja, a térdre állítást pedig máskor sohase alkalmazza, csak akkor, mikor az egyik növendék a másik fülét meghúzza. stb. stb.

Nó mert mindezeknek, az ezekhez hasonlóknak, még nagyobb s „példás“-abb kiadásban való elkövetésére az iskolaszék s annak tagjai fel vannak jogosítva. Cselekszik is az eféleket.

A tanítás, nevelés, fegyelmezés a tanítót köte-

lezi s felelőssé őt teszik; s e kötelességgel szemben joga csak annyi, hogy — köteles a laikusok akarátának engedelmessé válni. De hát jog-e ez? A kötelesség és jog elválaszthatlan iker-testvérek: s mégis miért éppen a tanítónak csak kötelességet jog nélkül, s az iskolaszéknek csak jogot kötelesség nélkül? Mert ugyan mik volnának azok a kötelességek, a mik az iskolaszéknek a tanítás, nevelés, fegyelmezés szerepkörében való jogainak megfelelőenének?

Tanítói ambícióról, önérzetről, a megnyugvás adta jutalomról szokás beszélni; de ugyan miféle ambíció, önérzet és jutalom lehet az, a mikor az értelmetlenség és csökönyös közönyösség nyugós uralmába bénítja az értelmet s az ügyért lelkesülő buzgalmat?!

Az iskola egészséges és öntudatos haladásának, fejlődésének sajnos és a mindennapi tapasztalatok által szomorúan igazolt akadálya s a legfőbb akadálya az: hogy a népnek, a szülőknek, a családnak az iskola iránti ellenszenvé még mindig nagy. Az iskolaszék lenne első sorban hivatva, hogy ezt az ellenszenvet eloszlassa; de hiszen az iskolaszék éppen abból a népből való, a melynek ellenszenvét eloszlatni feladata (volna); az pedig, hogy valaki a neki adott hatáskört a saját felfogásai ellen érvényesítse, hogy tehát az iskolaszék az általa képviselt ellenszenvet eloszlassa, eloszlathassa: nemcsak hogy nem kívánható, sőt éppen pszichológiailag — lehetetlen is. Ide jut ki a mi logikánk!

A ki a fenti példákra való hivatkozás és útalás alaposságában kételkedik, vagy a ki az előbbi következtetések logikája iránt gyanut táplál: az, ha nem volna néptanító, a való igazság érdekében hozza meg azt az áldozatot, hogy legyen néptanítóvá, s két évnek folyamán meg fog győződni, hogy jól következtettünk s példáinkban nem nagyítottunk.

Csak az kell, hogy péld. a legkicsinyesebb személyi ok miatt az egyik iskolaszéki tag megneheztedjen a tanítóra, mint emberre; mindjárt beállhat egy konfliktus, a melyben a rövidet rendesen a tanító húzza. A magánérdeknek falkaserege juthat az iskolaszéknek át az iskola szellemi életének vezetésébe: békát verve mindenre, a mit közönségesen helyes okszersőségnek neveznek. Nem a nyers anyagnak kellene dominálnia a szellem fölött, hanem: megfordítva!

Bizonyára vannak tiszteletre méltó kivételek, éppen úgy, a miként vannak fehér hollók is; de ezek a kivételek éppen — eo ipso — mellettünk bizonyítanak.

Igen sokat lehetne még elmondani; de a mi szándékunk ezúttal inkább a bajra való rámutatás volt, csak kevés a fejtegetés.

Végezzük:

Gondnokságra és iskolaszékre igenis szükség van, de más alakban, más szervezetben. Csak oda kell jogokat engedni, a hol e joggal csak jót tehet; annak

intézésétől és befolyásától, a mi értelmiségét túlhaladja, el kell vonni. Legyen az övé továbbra is az ökonomiai, gazdálkodási, szóval a külső vezetés és segédkezés amugy is eléggé megtisztelő szerepe; de a belső vezetés a szellemieknek intézése: hadd legyen a szakértőké, — a tanító, igazgató, tanítótestület és tanfelügyelő csak egyedül illetékes kezeibe letéve!

Boga Károly.

(Folyt. köv.)

Zerrenner tanítási alapelvei.

Zerrenner élt és működött 1780-tól 1852-ig. Igazgatója volt a magdeburgi tanítóképezdének és irt ily című műveket: „Neveléstan“, „Módszerkönyv népiskolai tanítók számára“, „Értelem gyakorlatok“, „Az iskolai fegyelem alapelvei.“ Tanítási alapelvei rövidbe foglalva következők voltak:

Igyekez tanítványaid képzettségi álláspontját pontosan felismerni.

Legyen tanításod fokozatos, de hézagtalan és ugrás nélkül való. Haladj a könnyebbről a nehezebbre, az érzékiről az érzékfölöttire, a közelebbiről a távolabbira, az ismertről az ismeretlenre és az egyszerűről az összetettre.

A tanítás legyen megérthető, azaz: a gyermekek erejéhez és képzettségi fokához mérten.

Hass tanításoddal a gyermek összes erőire; más szavakkal: képezd az egész embert.

A tanítás legyen természetszerű.

Azon ügyességek és ismeretek elsajátítására vezesd tanítványodat, a melyekre szüksége van.

A tananyagot korlátozd kellőleg.

A tanítás legyen alapos: azaz: a tudás és képesség elemeit tedd szilárd és biztos tulajdonává a gyermeknek, és minden fokon arra törekedj, hogy a gyermek minden ismeretét és mindazon szabályokat, melyek szerint élnie kell, okaikra világosan vissza tudja vezetni.

Lassan siess, (tovább érsz).

A tanítás legyen világos és határozott.

A tanítás legyen jól rendezett és összefüggő.

A tanítás legyen érdekes.

A tanítás legyen alkalmazható vagy felhasználható.

A mennyire lehetséges, a tudást a tehetéssel ösze kell kötni.

Legyen gondod arra is, hogy a tanulók miyel foglalkoznak az iskolai időn kívül, és készítsd elő őket az öntanulásra.

A tanításban legyen egység.

Ismételj gyakran.

Igyekez a tanítást tartósan hasznossá tenni.

Igyekez tanítványaid többségének lenni hasznára.

Az ifjúság vallás-erkölcsi képzését mint főcélát tartsd folyton szemeid előtt.

Ezeket a tanítási alapelveket állította fel és igyekezett érvényre juttatni Zerrenner egy fél század előtt. Van-e köztük csak egy, a mely azóta elavult volna? Nincs! És mert azt hiszem, hogy az efféle szabályok

ismételgetése minden tanítónál többet ér a híg lére eresztett rőfös értekezéseknél, én a t. szerkesztő ur szives engedelmevel gyakrabban fogok ilyeneket e becses lapban közölni. (Örömmel fogadjuk. Szerk.)

Szítás János.

T Á R C S A

CSALÁD és ISKOLA.

(Nyitllevél a szerkesztőhöz)

Kedves barátom!

Ez a lap, melynek vezetését a jelen számmal átvetted, céljait illetőleg páratlanul áll a magyar tanügyi lapok között; szak-lap a szó leglényegesebb értelmében; mert legfőképpen a család és iskola közötti viszonyt van hivatva szolgálni.

Család és iskola annyira társ- és szoros tényezői egymásnak, hogy szétválasztásuk a nevelés és oktatás érdekeinek szempontjából úgyszólván lehetetlen volna. Család és iskola a növendék nevelésének közös célját csak úgy valósíthatják, ha ez irányu munkájokban egyenletes és kölcsön-ható törekvéssel működnek közre. Az iskolának ott kell kezdenie, a hol a család elhagyta, arra a bázisra kell építenie, a mit a család alapított, és a szerint kell tovább építenie, a hogy a család azt az alapot előkészítette, és a szerint kell haladnia, a mint a család elkezdte; viszont: a családnak azt a bázist úgy kell megalapítania, elkezdenie, úgy kell megépítenie és előkészítenie, hogy az iskola a fejlődés természetes fokozatosságának mindenben megfelelően, biztosan és öntudatosan kezdhesse, folytathassa, vihesse és építhesse tovább. De nem csak így, egymás-után, hanem egymás-mellett is nyilvánulnia kell a család és iskola közötti kölcsön-hatásnak; akkor, a midőn a család a növendéket az iskolának átadja, korántsem szűnik meg befolyása a gyermekre, jó vagy rossz irányban e befolyás mind é g megmarad. S hogy az iskola a célát valósíthassa: e befolyásnak mindég olyannak kell lennie, a mely megfelelően az iskola intenczióinak.

A család és iskola közötti ezen viszonyból a megoldásra váró kérdéseknek egész serege bontakozik ki. Fejtegetni és gyakorlati eredményekre vezetni e kérdéseket: első sorban képezi feladatát a vezetésedre bízott lapnak.

Meg kell figyelnünk a család munkáját a bölcsőtől egészen az iskolába lépésig. Meg kell kérdeznünk az apát, az anyát, a testvért: hogy ezt vagy azt miért csinálták így vagy úgy? Ha helyesnek találtuk, ha a nevelés elveivel és összhangzatosságával megegye-

zőnek találtuk: követnünk és követtetnünk kell a példát; de ha vizsgálódásunkban, figyeléseinkben s kérdézősködéseinkben ellenmondó és téves eredményekre, tapasztalatokra jutottunk: úgy nyomban arra kell törekednünk, hogy azok az ellenkezések kiegyenlítettessenek s a tévességek helyreigazittassanak. Az iskolába lépés után is folytonosan szemmel kell tartanunk a család magatartását: helyeselnünk s még jobban megszilárdítanunk azt, a mi helyes és jó, helytelenitünk és megakadályoznunk azt, a mi helytelen és rossz; segítségül kell hívunk az olyan családokat, a melyek velünk összhangzásban vannak — az olyanok ellen, a melyek tőlünk eltérnek.

A vizsgálódások, megfigyelések, kérdezősködések és párhuzamba állítások után keresnünk, kútatnunk és meg kell találnunk azon elveket, módokat és útakat, a mikkel és a miknek igénybevételével a családi nevelést s a család és iskola közötti viszonyt összhangzóvá, természetessé és egybeváogóvá tehetni. A Rousseau és Locke szélsőségeit Pestalozziban kiegyenlítve, ki kell jelölnünk ama középútat, a mely a család és iskola kölcsönössége által a legbiztosabban vezet el az emberi nevelés vég-céljaihoz. Keresnünk kell a családnak iskola iránti ellenszenvét okát, a mit megtalálva, arra kell törekednünk, hogy azt az ellenszenvet eloszlatva, helyébe az iskola iránti tiszta rokonszenvet és ragaszkodást oltuk be.

Ezek mind igen nevezetes feladatokat adnak eléd s munkatársaid elé. Ügybuzgó, ügyszerető törekvéssel meg lehet oldani e feladatokat; a te irányod s munkatársaidnak megválasztott csoportja biztosítja is ezt.

Eötvös, a kinél az államférfiui mély belátás széles paedagogiai körtekintéssel párosult, bizonyára nagy érzéket tanusított a dolog iránt, midőn kimondá, hogy „a népnevelés nagy feladatait csak a néppel (tehát a családdal) közösen oldhatni meg. Való, igaz! De hogy az egész népet a nevelés-oktatásban az iskolának cselekvő társává, társ-tényezőjévé tehessek: családunként kell e cél valósításában haladnunk. Tehát esetről-esetre, alkalomról-alkalomra kell előkészítenünk a fogantyukat, a mik aztán hivatva lesznek a családot az iskolához, a népet a nevelés ügyéhez kötni.

Melléklet a „Család és Iskola“ 17-ik számához.

A mely családnál az általános műveltség s az ezzel járó erkölcsi alap és öntudatosság meg van, ott a mi módosító közbelépésünk szüksége csak kevéssé forog fenn; az ily családok rendszeren eltalálják a helyes irányt s elegendő érzéket és lelkiismeretet tanúsítanak az iránt, hogy azt az állapot kellőképpen előkészítsék s hogy azután is összhangzásban legyenek a mi nevelői és tanítói munkásságunkkal. Ámde az ilyen családok száma elenyésző kevés az olyanoknak tengernyi nagy számával szemben, a melyek nemcsak hogy nem segítenek bennünket, de a melyek éppen és határozottan ellenmondanak nekünk. Az ilyeneknél közbelépni, elleneszenves felfogásaikat elenyésztetni, őket megnyerni s társunkká tenni: többszörös feladatunk.

A családnak nemcsak a gyermekben s a gyermek által van alkalma befolyást, hatást gyakorolni az iskolára; mint hatóság, az iskolaszékben s az iskolaszék által is igen-igen nagy mértékben lehet társa vagy ellenkezőleg ellensége az iskolának. Az iskolaszék, mint a család és iskola közötti viszony cselekvő közege, ugyszólván uralja az iskolát; s az iskolaszék, a családok képviselője lévén, a családok iskola iránti hangulata szerint: vagy jó, vagy rossz leend.

Maga a társadalom, a családok összesége sem ápolja valami nagyon derengő meleggel az iskolát, az ellenségeskedésben nem megy ugyan tovább a tétlen közönyösségnél; de hát az iskola nem ezt várja, ennél egyebet és igen sokat vár a társadalomtól: érdeklődést, mely cselekszik, figyelmet, mely támogat, s segítséget, mely erősít.

Aztán tanítóink, nevelőink, jómagunk sem sokat tettünk ez ideig ez érdeken. A bajokat, hiányokat orvosló módokat keresése és alkalmazása helyett csak panaszkodni tudtunk; pedig első sorban minket illet a kötelesség, hogy orvosai legyünk az észlelt hiányoknak.

Kedves barátom! Mindezek megoldásra váró kérdéseket szabnak a vezetésed alá bizott lap elé, s abban, hogy engemet is állandó munkatársul hívtál továbbra is, ismervé e lap intencziói felől való nézeteimet: annak látom jelét, hogy valóban a család és iskola lapjává fogod tenni a — „Család és Iskolát.“

Fogadd szerencsekívánatomat s biztosítását további közreműködésemenek, a ki vagyok

hived, barátod
(— énius.)

IRODALOM.

Budapest története. A magyar nép és ifjuság számára. A budapesti (budai) tanító-egylet megbízásából írta Dr. Göőz József fővárosi tanító. Budapest 1883. Franklin-társulat. Ára 1 frt.

A főváros története annyira közérdekű dolog, hogy azt minden magyar honpolgárnak ismernie kellene. E cél elérése eddig sok nehézségbe ütközött, mert a tudományos színezetű és nagy szabású monographiák az olvasni vágyó köznép igényeinek meg nem feleltek. E hiányon óhajtott segíteni a budai tanító-testület, midőn egy ily munkára pályázatot hirdetett, melynek eredménytelensége után, e könyv megírásával megbizta Dr. Göőz József fővárosi polgári iskolai tanárt, kinek a paedagogiai irodalom terén ismert neve biztosítékot nyújtott, hogy e nehéz feladatot a kívánalmának megfelelően oldja meg.

A munka négy korszakra osztva tárgyalja Budapest történetét. Az első korszak a magyarok bejövetele előtti változásokat tárgyalja. Ismerteti a régi Aquincumot, felemlíti az ó-budai ásatásokat s az amphitheatrumot képen is bemutatja. A népvándorlás tárgyalása kapcsán Aquincumot mint hun várost ismerteti, „Etelvár“ és „Budavár“ név alatt. Majd a magyarok beköltözése és megtelepedéséről értekezik, továbbá ismerteti a fővárost a vezérek és királyok korában egész a tatár-járásig, itt is mint később boleszöve a nemzeti történetet, a mennyiben ez a főváros fejlődésével kapcsolatban van. A második korszakban, a mohácsi vészig terjedő eseményeket adja elő, megismerteti az olvasót azon természetes okkal, mely miatt a főváros a mai helyén létesült. Szól a mai Budavár építéséről, Nagy Lajos királyi udvaráról, Pest és Buda emelkedéséről Zsigmond korában, s különösen kiemeli Buda fénykorát Mátyás alatt. E virágzás csak rövid ideig tartó, mert ezután hanyatlás áll be, mely a harmadik korszakban éri el tetőpontját. E korszak a török uralmat s az ezzel együttesen fellépett általános pusztulást tárja szemünk elé. A negyedik korszakban Buda visszafoglalásától napjainkig tárgyalja fővárosunk fokozatos fejlődését. Minden egyes korszakot művelődés történeti alapon ismerteti, s e tekintetben érdekes részleteket találunk pl. az Árpádbázi királyok idejéből az ipar és kereskedelemre vonatkozólag. Továbbá az igazságszolgáltatásra nézve úgy ezen, mint a későbbi korban. A közigazgatást, közművelődést és a társadalmi életet koronként, a legélénkebben jellemzi.

Lapunk szűk tere meg nem engedvén, hogy a munka gazdag tartalmát részletesen ismertessem, s így általánosságban még a következőket:

Szerző a rendelkezésére álló anyagot kiváló gondal választotta meg, paedagogiai tapintattal és népszerűen adja elő. E hézagpotló mű ifjusági s általában irodalmunkra nézve valóban nyereség. De nem csak az ifjuság és a nép, hanem mi tanítók is élvezettel és valóban haszonnal olvashatjuk, miért is melegen ajánljuk pályatársaink szives figyelmébe.

A külalakra nézve fel kell említenem, hogy a 191 lapra terjedő munka a Franklin-társulat által csinnal és izlés-sel állíttatott ki, és hogy az egyes részletek illusztrálására számos egykoru képet találunk a szöveg között.

Tasnádi Imre.

Beküldetett. Népiskolai olvasó-könyv, a leányiskolák 4-dik osztálya számára. A szövegben 4 képpel s nyelvtani anyaggal egybekapcsolva. A csongrádmezei tanítótestület megbízásából szerkesztette: Vass Mátyás szegedi tanító. Kiadja Traub Mór és társa Szegeden. Ára 50 kr.

A falusi gyermek népiskolai kézikönyve. Irta Szikor József. Tartalom: 1) magyar nyelvtan, 2) történelem, 3) pölgári jog, 4) földrajz, 5) természetrajz, 6) természettan, 7) számtan. Miskolcz, 1883. Kiadja Löwy József. Ára 50 kr.

Vargyas Endre györmegyei kir. tanfelügyelő, falusi népiskolai tankönyveiből 3 füzetet vettünk. Az I. szám a földrajzot, a II-ik a magyarok történetét, a III. számú a természetrajzot tárgyalja, még pedig a miniszteri és a püspöki kar által kiadott tanterv szerint. Győr, 1883. Klenka Ferencz könyvkereskedése. Egy-egy füzet ára 20 kr.

„Magyarország,“ havi folyóirat a magyarosodás érdekében. Szerkeszti Adrényi Dezső. Megjelent az első, októberi szám, négy nagy sűrűn nyomott iven, színes borítékba fűzve, következő tartalommal; 1. A magyar Nemzethez! lelkes fölhívás országos magyar egyesület alakítása végett. 2. Országos magyar egyesület tervezete, szervezkedése, vezetése, működési módjai, lelencházak, kisedovódák, nemzetiségi csere, iskola, népkör, nép- vagy falusi könyvtár, felnőttek oktatása, buzdítás, jutalmak stb., összesen 40-féle irány és mód. 3. A magyarosodást és népnevelést Sáros megyében terjesztő társulat alapszabályai. 4. Mily eszközök által érheti el a társaság célját? 5. A magyar iskola-egyesület alapszabályai. 6. A szathmári Széchényi-társulat alapszabályai. 7. Magyarosodási mozgalmak. 8. Levelezések: A legelső megye; A szászok; Sárosból; A volt oláhok; Zalából; Görög kath. magyar püspökség. 9. Nemzetiségi tárgymutató: a magyarság ereje megyénként s a többi nemzetiség számaránya. 10. Hazaelenes népiskolai tankönyveink. 11. Apró közlemények. 12. A „Gott erhalte.“ — II. Szépirodalmi rész. 1. Rágalmazóinknak: hazafias vers Komócsy Jézseftől, a Petőfi-társaság társelnökétől. 2. Hunyák Pál. Rajz, Mikezách Kálmántól, a Kisfaludy-társaság tagjától. 3. A vörös orr. Humoros csevegés, rég hallgató elbeszélőnkől Balázs Sándortól, a Kisfaludy-társaság tagjától. 4. A kik mindig boldogok, a főrangú világból, írta Szunyogh Albert. 5. Szemet szemért. Vers, Reviczky Gyulától, a Petőfi-társaság tagjától. 6. A megtérés, Margithay Tihamér jeles festményének ismertetése Fáy Elek tollából. 7. Arany mondások. 8. A jó öreg Mikolai. Rajz a lengyel társadalmi életből. 9. Téli kép a Balatonon. 10. Szellemi szikrák. 11. Mulassunk. 12. Szerkesztői zárszó. . . .

A hazafias célon kívül a tartalom gazdagságá és érdekessége maga is ajánlja e vállalatot, melyre olvasóink becses figyelmét felhívjuk.

Előfizetési ára: egész évre 4 frt, félévre 2 frt, negyedévre 1 frt. Gyűjtőknek 5 előfizető után tiszteletpél-

dány. Lelkészek, néptanítók, kör- és községi jegyzők, községi előljárók, bármily állásu közbivatalnokok, (ha 1000 frtnál kisebb fizetésük van) és rangállásukat a postautalványon jelzik, féldijjal fizethetnek elő és pedig egész évre 2, félévre 1 frttal. Az előfizetési pénz a „Magyarország“ havi folyóirat kiadóhivatalához Budapesten, Sándor-utca 12. szám címzendők. Mutatványszámot egyszerű megkeresésre ingyen és bérmentve küld a kiadóhivatal.

S Z E M L E.

— *A szegény tanulókat segélyező kolozsvári egyesület* egy évi működését a következőkben vonhatjuk össze. Az első egyesületi év alatt a pénztárnok jelentése szerint a bevétel 505 frt. 31 kr. volt. Ezzel szemben kiadás 402 frt 37 kr. S így a pénztármaradék 102 forint 94 krt tesz. A pénztári bevétel összegre nézve meg kell jegyeznünk, hogy a tagok határozott tagsági díj befizetésére nincsenek kötelezve, s a kimutatott összeg tisztán önkénytes adakozásokból gyűlt be. A pénzadományokon kívül ruhaneműek is szép számmal gyűltek. A közönségnek ez emberbaráti ügy iránt tanúsított meleg érdeklődése és részvéte tette lehetővé, hogy a mult tanévben ez egyesület 123 szegény iskolás gyermeket látott el ruházattal, mi minden esetre meglopó eredmény. Az egyesület közgyűlése f év okt. hó 29-re tüzetett ki, s a közgyűlésen szervezendő új választmány bizonyára erélyesen fog e nemes célú intézmény tovább fejlesztése érdekében működni. A téli idény elején közelebről eszközzendő segélyezésre az alap már meg van, a mennyiben a máj gyűjtött ruha készlet s a pénztármaradékból egyszerre mintegy 60 tanulót láthat el a legszükségesebb ruházattal az egyesület. A nagyobb mérvű segélyezés eszközölhetése végett a jövő hó elején a nemzeti színházban kiváló művészek és műkedvelők közreműködésével hangverseny rendeztetik, melynek indítványozója, az egyesületnek buzgó és fáradhatatlanul működő elnöke dr. Jeney Victor egyetemi tanár ur. E humanus intézmény, mint örvendetesen jelezhetjük, nemcsak városunkban talált méltó pártfogásra, hanem az itteni kezdeményezés után Magyarország több városában szerveztek hasonló egyesületeket, melyeknek áldásos működéseért, már ezerek hálálkodnak. — Óhajtjuk, hogy ez eszme mentől szélesebb körben tért nyerjen. Mindazoknak, kik a kezdeményezés eszközölhetésének részleteivel megismerkedni óhajtának szívesen szolgál bővebb felvilágosítással, úgy az egyesületnek fennebb megnevezett elnöke, valamint e lapok szerkesztője is.

Az elemi iskolázás állapotáról Franciaországban érdekes statisztikai adatokat találunk a „Revue Paedagogique“ című folyóiratban. Ezekből egyetmást itt felsorolni nem lesz érdektelen, legalább alkalmul szolgál az összehasonlításra. E statisztikai kimutatás szerint az 187⁹/₈₀-iki iskolai évben a különféle iskolák száma 73,764 volt, e szám a következő 18⁸⁰/₈₁-ik évben már 74,441-re emelkedett. Gyarapodás 677. a tanítók szám aránya is tetemesen emelkedett az előző

évhez képest; a gyarapodás itt: 2890. Az iskolás gyermekek száma 5.049,363. Az iskolázási segély nélkül szűkölködő gyermekek száma pedig csak 170,989. E szám ha mindjárt nem felel is meg teljesen az igazságnak, a mit a legújabb (1881) számlálás leszen hivatva kideríteni mindazáltal igen csekély Franciaország nagy kiterjedésével szemben. Azon községek pedig, melyek még ma sem bírnak iskolával, az előző évhez képest apadtak; ezelőtt volt 243, jelenleg van 195. Hát a kiterjedelmű Magyarországnak mért van 300? De hát né csodálkozunk, Franciaországban 100 milliókat áldoznak iskolai célokra, s a közoktatási miniszter Jules Ferry a philotechnikai társulat gyűlésén magához hangsúlyozza: a francia köztársaságnak arra, hogy a tanulás kötelezővé váljék a következő években szüksége lesz 6—700 millióra. Nálunk kell a pénz a katonai adjusztúrra.

A szász királyságban a tanfelügyelők a kormánytól azon utasítást vették, hogy kiváló figyelmet fordítsanak az erkölcs-rontó olvasmányok terjedésének meggátlására, s a kik ily könyveket a tanulók körében terjesztenek, azokat a politikai hatóságnak, megfenyítés végett jelentsék fel.

Egy ily rendeletre nekünk is nagy szükségünk van, mert a könyvekkel való házalás — fájdalom — nagyon divik, s a colporteurek gyűjteményében legtöbbször csak selejtes, erkölcsöt és izlést egyaránt rontó ponyva regényeket stb. találunk.

— Az elemi iskolák túlterheltségének kérdésében Strazburgban egy tanférniak és orvosokból álló bizottság a következő figyelemre méltó határozatot hozta.

Elméleti tanulásra hetenként 18 óra, énekre két izben fél-fél óra; testgyakorlatra 4 izben fél-fél óra, házi munkásságra 6 izben fél-fél óra fordítandó, s így az elemi iskolai tanulók elfoglaltsága hetenként 24 óra.

A test egészséges fejlődése megkívánja még, hogy a tanuló uszással, a szabadban játszással, kirándulással vagy korecsolyázással hetenként legalább 8 órát foglalkozzék.

Ugyan e kérdést tárgyalja dr. Nussbaum müncheni orvos „Kleine Hausapotheke“ című közelebbről megjelent művében, melyben a következőket mondja: határozott meggyőződés, hogy a hosszas iskolában való ülés, továbbá a házi feledványok kidolgozására s a tanulásra fordított idő okozója, a mai kor növendékeinél oly gyakori testi és értelmi satnyaságnak. Téved, a ki azt hiszi, hogy a gyermek 8 óra alatt sokkal többet tanulna, mint 4 alatt. Kiváló tehetségűeknél lehet, hogy van erre eset, de a nagy többségénél a hosszas tanulás csak fáraszt s az értelem fogékonyságát csökkenti. A 8-ik tanóraban a gyermek nehezen ért meg egy olyan kérdést, mire a tanítás kezdetén a legnagyobb könnyedséggel megfelelt. Ideg bajok, sápkor, fejfájás, rövidlátás s más betegségek okait a tanuló gyermekek túlterheltségében kell keresnünk. — A torna előnyösségét

kétségbe vonnunk lehetetlen, de ez egyedül korántsem sem segít e bajon, melynek egyedüli orvossága a tanulási idő és tananyag apasztása.

Egyleti közlemények.

Jelentés és felhívás a „Molnár Aladár emléké“ ügyben.

A balaton-felvidéki néptanító-egylet f. év elején, boldogult Molnár Aladár emlékének megörökítése céljából, gyűjtést indított meg a magyarországi tanítók körében. A szétküldött 1024 gyűjtőívből folyó évi szeptember hó 30-ig 96 érkezett be, és pedig 31 üresen, 65 pedig 575 frt. 98 krral, mely összeg a veszprémi takarékpénztárban van elhelyezve. Az adományok rendes, részletes kimutatását a „Néptanítók Lapja“ volt szives időnkint közölni; azonkívül közölni voltak a „Zalai tanügy“-ben, a „Veszprém“ című lapban és a gyűjtők kívánságához képest egyik-másik vidéki tanügyi szaklapban.

Midőn gyűjtésünk eddigi eredményéről a nagy közönségnek jelentést tennék, egyszorsmind tiszteletteljesen felkérem mindazokat, kiknél gyűjtőív van, sziveskedjenek e kegyeletes cél érdekében a gyűjtés körül minél nagyobb buzgalmat kifejteni és az adományokat, a gyűjtőivekkel együtt legkésőbb f. év december végéig beküldeni. A netalán üresen maradt ivateket is kérem beküldeni, hogy a gyűjtés befejezésével minden kibocsátott gyűjtőívről számot adhassunk. Gyűjtőivekkel még mindig szivesen szolgálunk.

A balaton-felvidéki néptanító-egylet nevében.
Balatonfüred, 1882. október 10.

Nagy Áron,
egyleti elnök.

Brassómege négyfalusi járásköre f. év. október 14-én az állami felső népiskola helyiségében tartotta rendes köri ülését. A paedagogia terén úgy az iskolát, mint a tanítót illetőleg a 15. jegyzőkönyvi pont közül, mint érdekesebbet, a VII-ik pontot ide iktatjuk, mely szerint Bede Dániel egy neveléstani vitatételt tűz ki ezen czimen: „Mi az oka annak, hogy némely tanító nagy buzgósággal tanít s a kellő sikert még sem éri el.“ (megvitatandó különös tekintettel a tanítóra).

Ezen vitatételt körünk kimérintően megvitatván, alkalmazkodás végett a következőkben állapodott meg: 1) A tanítónak multhatatlanul készülnie kell minden tanórára. 2) A tanítónak a gyermekek helyzetébe kell képzelnie magát s így tőlök olyat ne követeljen, mely értelmöket túlhaladja. 3) Érezze át tárgyát. 4) A tanítás eredményénél, valamint a felmerülő hibáknál vizsgálja első sorban önmagát. 5) Fejgyelmi eseteknél, különösen a makacsságot tekintve meg kell tudni, hogy az nem a házi nevelés lassú következménye-e, vagy nem származott-e a szülőknek a tanító iránt való ellenszenvéből, vagy pedig egyenesen az iskolában keletkezett. 6) Ne testi fenytéssel igyekezzék leszoktatni a

gyermeket a makacsságról, hanem ültesse két jó és szelid gyermek közé, társait úgy magaviseletben, mint tanulásban tüntesse ki, s a makacst minden iskolai kirándulások, élvezetektől visszatartsa mindaddig, míg javulása bekövetkezik. 7) Csak ezen javítási kísérletek után viendő az ügy tanító-testület, vagy iskolaszék elé.

Dánér Ábel.
köri jegyző.

VEGYESEK.

Ismételten kérjük lapunk azon t. pártólóit, a kik az előfizetési díjat még eddig nem fizették be, sziveskedjenek azt mihamarább beküldeni. Különösen kérjük azon iskolák t. előjáróit, a melyeknél az előfizetési díj több éven át nem lett beküldve, annak befizetése iránt a kellő intézkedéseket megtenni. A „Család [és Iskola]” kiadóhivatala.

— **Ns. Békey Imre** fővárosi tanfelügyelő és miniszt. oszt. tanácsos születésének 50-dik évfordulója alkalmából az „Eötvös-alap”-nak 500 frtot, a tanítótestületnek paedagogiai pályakérdések díjazására 300 frtot és a tanítói segély-alap javára 200 frtot adományozott. E nemes tett önmagát eléggé dicséri.

— **A „Felvidéki Tanügy” szerkesztőségét** az ismert nevű **Sudy Kapisztrán J.** vette át. A tartalmas mutatóványszám az abauj-tornamegyei tanító-testület pályázatát is közli, mely szerint a „Felvidéki Tanügy” f. é. folyamában megjelenő két legjobb eredeti közlemény közül az elsőnek 3, a másodiknak 2 drb. 10 francos arany pályadíj tüzetik ki.

— **A „Nemzeti Népiskola”** a nyitramegyei tanító-testület közlönyének szerkesztőségét **Ruttkay Gyula** vette át. Gratulálunk az új szerkesztőknek.

Az „Allgemeine Deutsche Lehrerzeitung” október 22-iki száma mutatóványt közöl **Dr. Felméri Lajos** kolozsvári egyet. tanárnak: „Az iskolázás jelene Angolországban” című művéből, **Suppán Vilmos** budapesti tanár fordításában. Ezzel egyidejűleg a szerkesztőség felemlíti, hogy mily elismerőleg fogadta a sajtó e kiváló munkát s azon óhajításának ad kifejezést, vajha mielőbb az egész mű németre lefordíthatnák. Örömeinkre szolgál, hogy a külföldi sajtó elismerő nyilatkozatát közölhetjük.

— **Hannoverben** egy népes gyűlés az iskolai takarékpénztárak kérdéséről tárgyalva, ellene nyilatkozott még pedig a tudósítás szerint „paedagogiai és erkölcsi szempontból.”

— **Párizsban** a Société d'économie politique szintén tárgyalta az iskolai takarékpénztárak kérdéséről, a legtöbbben ellene nyilatkoztak, s határozatilag kimondták, hogy ez intézményt

paedagogiai szempontból ajánlani nem lehet, mert a gyermekeket pénzsomjra és fősvénységre szoktatja.

— **Az 1833-ik évi állami költségvetésből.** A válás és közoktatásügyi tárca előirányzata a jövő évre rendes kiadások czim alatt 4.982,589 frt, mi a megelőző évihez képest 211,816 frt. szaporodás. Az átmeneti kiadások czimén 60,128 frt. a múlt évinél 2,828 frttal több. Végül beruházások czim alatt 12,700 frt. mi 7,800 frttal több az 1882-ikéinél.

— **Lapunk bezártakor** vettük a kolozsvári ipariskolák múlt tanévéről kiadott jelentését, melyre addig is, míg a közelebbi számban ismertethetnők felhívjuk az érdeklődők figyelmét. Az ipariskolákba a közelebbiről megkezdett új tanévre, mint értesülünk 335 tanuló iratkozott be.

— **Ausztriából.** Az iskolázás korán állólvó gyermekek közből következőtve, Ausztria 38 millió lakójából 6.428,731 nem tud se olvasni, se írni. Ezek így oszlanak el:

	férfi	nő
Alsó Ausztriában	72,271	98,918
Felső „	26,788	29,853
Salzburgban	8,308	8,335
Stiriában	131,378	161,560
Karinthiában	52,320	67,468
Karnoliában	88,327	96,232
Triestben	14,465	22,624
Görz és Gradiskában	43,791	49,719
Istriában	88,273	92,583
Tirolban	32,145	41,431
Voralbergben	1,544	1,653
Csehországban	151,905	248,487
Morvában	73,827	115,797
Siléziában	24,338	22,016
Galicziában	1.792,559	1.994,739
Bucovinában	199,009	213,658
Dalmátiában	166,214	156,047

— **Heidelbergben** a szemorvosok a függélyes és dült írás előnyei és hátrányairól tanácskoztak. Az eredmény a dült írást ajánja, míg a függélyes írás határozottan szemrontónak nyilvánított.

— **Morvaországban** több mint 1000 tanítói állomás van üresedésben.

— **Oroszországban** a népiskolák és a női középtanodák között álló leányiskolákat szerveznek, 4 éves tanfolyammal.

Tartalom. Arany János. Ferenczi Zoltán. — Nyilatkozatok. Ferenczi Zoltán, Rieger Imre. — Az érzelkek neveléséről. Francziából — Tudás és képesség. Vég Mátyás. — Szemelvények, Reflexiók. Boga Károly. — Zerrenner tanítási alapelvei. Sztás János. — Tárca. Család és iskola. (— énius.) — Irodalom. Tasnádi Imre. — Szemle. — Egyleti közlemények. Nagy Áron. Dánér Ábel. — Vegyes.